

- (10) Előre, 1965. nov. 27. Ezt megelőzően, október 1-jén jelent meg vezércikként a szerző másik cikke Tanévnyitás a főiskolán címmel.
- (11) Előre, 1962. jún. 6.
- (12) Tanügyi Újság, 1962. december 29.
- (13) Előre, 1962. júl. 27.
- (14) Tanügyi Újság, 1959. ápr. 15. 15. sz.
- (15) Buletinul Oficial al Republicii Socialiste Romania – Románia Szocialista Köztársaság Hivatalos Közlönyének fordítása; 1965. szept. 27., I. évf. 4. sz., valamint ennek nyomán sajtóközlemények.
- (16) Minisztertanácsi határozatok – Határozat a szaklíceumok létesítéséről a 2/1966 sz. számú törvény alkalmazására. (Bul. Of. 1966. I. rész, 42. sz.) Ugyanez a lap 1966. szept. 26-i, 59-es száma tételiesen felsorolja a megnyitásra kerülő szaklíceumok hálózatát; nemzetiségi nyelvű nincs közöttük. A lap július 4-i 5. száma közli a beterveztett törvénytervezet vitájának jegyzőkönyvét; *Ludovic Fazekas (Fazekas Lajos)* képviselő hosszú felszólalásában említést sem tesz az anyanyelvű szaklíceumok szükségességéről – mások sem. Pedig a témának a felszólalók szerint „megkülönböztetett figyelmet” szenteltek.
- (17) Ifjúmunkás, 1968. júl. 11. 28. sz.
- (18) Ezeket részletesen ismertette az erdélyi magyar közvéleménnyel a Brassói Lapok (1938. nov. 18.); az erdélyi magyarság így megtudhatta, hogy a magyarországi közfigyelem nem aludt ki problémáik iránt.
- (19) *Polgár István*: Nemzetiségi iskolahálózatunk a Román Népköztársaság első évfordulóján. = Romániai Magyar Szó, 1948. dec. 31.

ENYEDI SÁNDOR

A magyar történelem oktatásának esélyei Romániában

Pápai Zsolt 1992-ben szerzett történelem szakos tanári diplomát az ELTE BTK-n. Egy évre Kolozsvárra utazott, hogy ott magyar történelmet tanítson. Hamarosan kiderült, hogy a magyar tannyelvű iskolák igazgatói nem merik vállalni alkalmaztatását, egy esztendei tapasztalatszerzés után Pápai Zsolt visszatért Budapestre. Jelen írásában romániai tapasztalatait foglalja össze. (A szerkesztő)

Romániában jelenleg egyetlen állami tanintézményben sem oktatják az országban élő nem román etnikumú népek történelmét. Legalább is az előírt tanterv szerint nem. Az alapfokú oktatásban (általános iskola I.-IV. o., gimnázium V.-VIII. o.) öt éven át kötelesek a diákok történelmet tanulni. Évfolyamokra lebontva az anyag a következőképpen épül fel: bevezetés a román történelembe (IV. osztály), világtörténelem (V.-VI. osztály), „A románok története” (VII.-VIII. osztály). A középiskolákban (líceumok) az első két évben egyetemes, a második kettőben román történelmet tanítanak. A magyar oktatási nyelvű iskolákban az egyetemes történelem magyarul, a román történelem románul adandó elő.

Az oktatásban a tanterv egy sajátos nemzeti ideológia érvényesítését követeli meg a tanártól. Ezen ideológia néhány jellemzője: a) Nagy-Romániának – a Tiszától a Dnyeszterig terjedő határokkal – mint eszménynek a középpontba állítása; b) a dák-római-román kontinuitás elvének, illetve ezzel párhuzamosan a románság több ezer éves civilizációs örökségének hangsúlyozása; c) nemzeti kizárólagosságra törekvés, a román nemzet felsőbbrendűségének hirdetése a szomszéd népekkel szemben. Nyilvánvaló, hogy ezeket az elveket csak egy erősen tendenciózus, az objektivitás minden formáját nélkülöző, esetenként a tényeket is meghamisító gyakorlat képes kiszolgálni.

A magyar nemzetiségű diákok saját népük történelméről szinte semmit nem hallanak. A tanórákon a magyar történelem egyes fejezeteiről csak az egyetemes és a román történelemmel kapcsolatban lehet megemlékezni. Jellemző például, hogy az ötödik osztályosok tankönyvében mindössze egyetlen lecke szól a magyarság történetéről: a honfoglalás és a mohácsi vész között eltelt több mint fél évezredről! Ilyen körülmények között kizárólag a tanárok múlik, hogy milyen tartalommal és mennyit beszélnek a magyar történelemről; de mivel a tanulóknak a VIII. osztály elvégzése után felvételizniük, a XII. osztály befejeztével pedig érettségizniük kell román történelemből, a tanár felelőssége rendkívül nagy: amennyiben eltér a tanterv előírásaitól, úgy egyrészt állását kockáztatja, másrészt diákjai jövőjét veszélyezteti. A magyar történelemmel való megismerkedést, illetve egy viszonylag objektív román történelem szemléletmód kialakulását a fentiekben kívül megnehezíti még az igen szigorú és merev román tanfelügyelői rendszer. Gyakran a legkisebb „szabálytalanság” is elegendő ahhoz, hogy a tanárt – különösen ha az illető magyar nemzetiségű – megfosszák katedrójától. Márpedig Romániában a magyarság történetéről beszélni a tanórán – manapság több mint hiba.

Megoldásként eddig egyetlen lehetőség kínálkozott: önképzőkörök, szakkörök szervezése, melyeken a hivatalos történelemszemlélet óvatos korrekciójára éppúgy sor kerülhetett, mint az alapvető magyar történelmi ismeretek megszerzésére. Ilyen csoportok indítása azonban csak a tanárok és diákok óriási többletmunkája árán lehetséges.

Világos, hogy ez a helyzet hosszú távon nem tartható. Az eddigi kezdeményezések azonban, amelyek a kisebbségek történelmének tanításában az intézményesített formák megteremtését szorgalmazták, rendre kudarcot vallottak. Erre a sorsra jutott többek között a kolozsvári Bolyai Társaság kísérlete is.

A Társaság 1991 júliusában levelet intézett a bukaresti Tanügyminisztériumhoz, amelyben kérte a magyar történelemnek rendes tantárgyként való bevezetését az alsós és középfokú oktatásba. Az igény jogi alapja az 1991/92-es tanévre vonatkozó tanügyi rendelet; ez – legalábbis elvben – olyan új tantárgyak bevezetéséről intézkedik, melyek a romániai nemzeti kisebbségek történelmi és kulturális hagyományainak ápolását biztosítanák. A minisztériumi válasz ennek ellenére elvetette a magyar történelem rendes tantárgyként való oktatásának lehetőségét, és mindössze arra tett ígéretet, hogy az országban használt történelem-tankönyveket kiegészítik a kisebbségek történelmét tárgyaló fejezetekkel. A Bolyai Társaság ezek után vázlatos javaslatot terjesztett elő a kiegészítő anyagra vonatkozóan, valamint megnevezte azokat a szakembereket – *Csetri Elek* és *Egyed Akos* akadémikusokat, *Magyar András* egyetemi tanárt, *Sipos Gábor* és *Tonk Sándor* tudományos kutatókat, valamint *Vincze Zoltán* és *Wolf Rudolf* középiskolai tanárokat –, akiknek a közreműködésével a tervezett részletes kidolgozása megvalósítható lett volna. Az ügy ezzel holtpontra jutott, ugyanis a javaslatra azóta sem érkezett válasz.

1992 novemberében közzétették az új román tanügyi törvény tervezetét (Tribuna Invatamintului 46. szám, 1992. nov. 23.). Rövid ideig úgy látszott, a legtöbb vitás kérdés megoldódik. A tervezet XIII. része „A nemzeti kisebbségek tanításáról” címet viselte, és hat törvénycikkelyből állt. Témánk szempontjából különösen érdekes a 112. cikkely, melynek 1. bekezdése kimondja, hogy az oktatás valamennyi szintjén – az általános iskolák kivételével – a „Románia történelme, földrajza” és az „Allampolgári ismeretek” tantárgyak tanítási nyelve a román. A 3. bekezdés megjegyzi, hogy az „Egyetemes történelem” és a „Románia történelme” tantárgyak tárgyalásakor említést kell tenni az országban élő nemzeti kisebbségek történetéről is.

E két bekezdés nemcsak azért jelentett előrelépést a korábbi gyakorlathoz képest, mert törvényileg szabályozta volna a román történelemmel kapcsolatban a kisebbségek történelmének tanítását, hanem azért is, mert „A románok történelme” c. tárgy helyett a „Románia történelme” c. tárgyról beszél.

Végezetül a 112. tc. 4. bekezdése előírja, hogy a gimnáziumi és líceumi oktatásba be kell vezetni egy a kisebbségek nyelvén tanítandó új tantárgyat „A nemzeti kisebbségek története és hagyományai” címmel („Se introduce ca obiect de studiu, in invatamintul gimnazial si liceal, in limbile de predare aie minoritatilor nationale disciplina: istoria si traditiile minoritatii nationale respective.”).

Ez a tervezet, ha a parlament elé kerül, és meg is szavazzák, számos problémát megoldott volna.

Nem így történt. Alig készült el az új tanügyi törvény tervezete, máris felülvizsgálatra szorult. A szöveg néhány hónap alatt érvényét veszítette, az új variánst most dolgozzák ki. Ez utóbbi változathoz egyelőre csak részletek ismeretesek, az viszont bizonyos, hogy a munkának az ország kisebbségeit leginkább érintő és érdeklő része még nem készült el.

Semmi sem változott hát. Hogy az új tanterv milyen lehetőségeket és jogokat biztosít majd a nemzeti kisebbségek történelmének tanítására, az a jövő titka. Mindenesetre a Bolyai Társaság kezdeményezésének sikertelensége, illetve a korábbi tervezet mostani újragondolása nem sok optimizmusra ad okot.

PÁPAI ZSOLT

Iskolaújságok

avagy az erdélyi diák-önszerveződés új formája

Mindenekelőtt le kell szögeznünk: erdélyi diáklapokról vagy erdélyi magyar diáklapokról beszélni egy és ugyanaz. Alig jelent meg egy-két román iskolaújság és azok is többnyire halva születtek, belefulladásokba a kezdeti nehézségekbe. Más nyelven megjelenő, működő diáklapokról nem tudunk. A magyar diáklapok száma ellenben már túllépte a harmincat, és folyamatosan tovább növekszik. Ez a bemutatás nem vállalkozhat arra, hogy megmagyarázza ezt a jelenséget, hiszen ködös fejtegetésekbe, filozófalgatásokba torkollana az írás. Inkább azt szeretné kideríteni, hol a helye, mi a szerepe a többszáz éves tanintézetekben ezeknek az egy-két éve felbukkant újságoknak, hogyan fogadják azokat tanárok és diákok. Végül pedig minél többet meg szeretnénk tudni arról az önszervező tevékenységről, melynek során létrejöttek ezek a kis tollforgató közösségek.

Először álljon itt egy összehasonlítás az iskolaújságok és az iskolai diáktanácsok (a diák-önszerveződés másik jelentős formája) helyzete között, valamint néhány általánosabb tudnivaló, amely hozzásegíti az olvasót ahhoz, hogy „szakértőbb” szemmel vizsgálhassa a kérdést.

Ezek a kis szerkesztőségek valóban az erdélyi diákönnszerveződés egyik legtisztább formájának tekinthetők. A diáktanácsok (Magyarországon diákparlamentek) létrejöttébe, fejlődésébe hamar beleszólt a Makosz (Romániai Magyar Középiskolások Szövetsége), amely felülről próbálta összefogni, támogatni ezeket, és így mesterséges légzéssel életben tartott sok olyan iskolai diákszervezetet is, amelynek csak néhány lelkes, felülről ki-nevezett tagja volt.

Az iskolaújságok viszont árva gyerekek. Itt igazán érvényesül a kapitalista dzsungel törvénye. Ezek közül csak az marad talpon, amelyik meg tud küzdeni a felnőtt lapoknál sem ismeretlen nehézségekkel.

Ugyanakkor a diáklapok helyzete könnyebb mégis, mint a diáktanácsoké. Nagyon könnyen megfogalmazható a cél: a következő lapszám elkészítése, illetve megjelentetése. Mivel létezése – a megjelent lapszámok – egyszerűen bizonyítható anyagi támogatáshoz is könnyebben juthat. A tanárok és általában az idősebb generáció rokonszenvét is könnyebben kivívhatja, nem úgy mint a diáktanácsok, melyekről sohasem tudni, hogy épp mit „szervezkednek”.